

Att bli Språkstegare på bibliotek

*delrapport av följeforskning på bibliotekens
utvecklingsarbete med Språkstegen*

Frances Hultgren och Monika Johansson

20200120

BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I BORÅS

Inledning

Stöd till barns språk- och literacyutveckling har av tradition varit central till barnbibliotekets arbete och generationer av barn har introducerats till en skatt av berättelser, rim och ramsor, bilder och böcker genom en mängd aktiviteter, projekt och verksamheter. Till detta hör bibliotekens samverkan med andra aktörer som barnhälsovård, logopedi, förskola och inte minst barnfamiljerna. Kulturrådet har fått i uppdrag att initiera verksamheter för att stärka småbarns språkutveckling och läsning, vilket lett till den nationella satsningen Bokstart. I Blekinge Kronoberg hade redan ett språkutvecklingsarbete stärkts efter ett uppdrag från folkhälsan i Kronoberg och det projektet fick extra skjuts efter att ha beviljats projektmedel från Kulturrådet 2017. Utvecklingsarbetet heter Språkstegen. Regionbiblioteket i Kronoberg Blekinge som samordnar utvecklingsarbetet med Språkstegen är intresserade av bibliotekspersonalens kompetensutveckling avseende språkutvecklande insatser, samverkan och mötet med barn och familj, vilket är fokus för vår följeforskning. Forskarna kommer att på en övergripande nivå undersöka vad som sker lokalt i projektet och vilken roll och kompetens personalen har, tar och utvecklar. Samverkan är en viktig aspekt i projektet och forskarna kommer att undersöka hur utformningen av denna påverkar bibliotekspersonalens roll. Följeforskningens vidare syfte är att stärka forskningsanknytningen i projektet samt skapa en växelverkan mellan teori och praktik. Frågor som behöver besvaras är; vilka kompetenser kommer till uttryck? Vilka kompetenser behövs och behöver utvecklas? Utöver frågor kopplade till kompetensutveckling kommer vi att resonera om samverkan och de utmaningar som bibliotekspersonalen möter när de samverkar med andra. En ambition med rapporten är att sätta ord på bibliotekspersonalens erfarenheter och expertis samt att lyfta fram de behov av kompetensutveckling som kommer till uttryck. Resultatet från följeforskningen förväntas ge en ökad förståelse för bibliotekets språkutvecklingsinsatser för barn och en fördjupad kunskap om språkutvecklande projekt.

Nuläge

Följeforskningsprojektet Språkstegen har nu pågått i 11 månader. Vi har genomfört gruppintervjuer på tre bibliotek, deltagit på nätverksträff i Karlskrona, deltagit på en utvecklingsdag i Växjö, besökt ”Deladagar” som Bokstart arrangerat av Kulturrådet i Stockholm, följt uppdateringar i en Facebook-grupp och på en Facebooksida konceptbeskrivning, mötesanteckningar samt tryckt och digitalt material framtaget för Språkstegen. Följeforskningen kommer att pågå drygt ett år till vilket betyder att ytterligare empiri kommer att tillkomma.

Vi inleder med en kort beskrivning av tidigare internationella projekt om språkutveckling för att sedan fokusera på Språkstegens koncept, syfte och mål. Satsningen på barns språkutveckling och literacy har pågått i många länder vilket också har legat till grund för hur Bokstart och Språkstegen utvecklats i Sverige.

Tidigare projekt om att stärka barns språkutveckling

Språkstegen som idé bygger på *Bookstart*, ett brittiskt projekt som från den första insatsen i Birmingham har expanderat till ett program som omfattar hela Storbritannien. I projektet delas bokpaket ut gratis till bebisar och förskolebarn med syfte att stärka små barns språkutveckling och läsvanor (<https://www.booktrust.org.uk>). Grundaren Wendy Cooling förklarar vad Bookstart handlar om:

Vi vill att föräldrar läser för sina barn, helst i livmodern men åtminstone direkt efter födseln. Vi vet att det finns många hem där läsning inte sker, där det inte finns böcker. Jag tänkte att om vi vill att föräldrar ska läsa för sina barn måste vi ge dem böcker. Ibland är givandet nödvändigt för att få attitydförändringar. Så det är vad Bookstart handlar om. (vår översättning) (<https://www.booktrust.org.uk>).

Bookstartprojektet är i grunden tänkt som stöd till barnfamiljer och enligt Booktrust är det ett effektivt sätt att nå familjer som annars är svåra att nå. Bookstart har också inspirerat till liknande projekt i närmare 40 länder världen över och erfarenheterna är positiva. Med de gratis bokpaketen följer råd om läsning och tips om språkaktiviteter relaterade till böckerna. Tanken är att både böcker och material ska stimulera barnens närstående till att läsa, inte enbart för att ge barnen goda läsoplevelser utan också för att stärka deras språkliga utveckling och rusta dem i att möta utmaningar i skolan. Forskning har visat att det är möjligt att stödja barns språkutveckling från mycket tidig ålder och det antas att ju tidigare det börjas desto lättare är det att rätta till problem som annars kan få stora konsekvenser för barns möjligheter i ett längre perspektiv (Larson & Marsh, 2005). Förhoppningen har varit att förbättra möjligheterna för barn i utsatta familjer där det finns risk att deras språkutveckling ligger efter andra barns. Utvecklingsarbete som *Bookstart* kan bidra till att bryta negativa sociala arv och förbättra barns chanser i livet.

Forskning om *Bookstarts* effekter visar att barns språkutveckling gynnas av bokpaketen och språkaktiviteterna som är kopplade till dem. Dels läser föräldrar betydligt mer för barnen än andra föräldrar gör och dels njuter barnen mer av böcker än andra barn gör och de är mer intresserade av biblioteksbesök. Inte minst, visar resultat från tester på nybörjare i skolan att barn vars föräldrar som deltagit i *Bookstart* hade bättre läsfärdigheter än barn som inte omfattades av projektet (Wade & Moore, 1996; 1998; 2000). Dessa studier är dock baserade på relativt få barn. Senare studier har dock visat liknande resultat (Rankin, 2015). Rankin hävdar att utvecklingsprogram som Bookstart är nödvändiga och att de involverade bibliotekarierna är ”early learning experts”. Ett problem som Rankin påpekar är att bibliotekariens expertis sällan är politiskt erkänd. En utmaning är därför att se till att politiker på både lokal och nationell nivå med ansvar för utbildning blir mer medvetna om bibliotekets potential och bibliotekariens betydelse för små barns språkutveckling.

Effekterna av Bookstart har också undersökts med hjälp av större kvantitativa metoder. O’Hare och Connolly (2014) undersökte effekterna av Bookstart genom att ställa frågor om 462 familjers attityder till läsning. Familjerna fyllde i en enkät innan den första bokgåvan och igen tre månader senare. Resultaten jämfördes med en kontrollgrupp som inte fick någon bokpaket. Barnhälsovårdens (BHV) sjuksköterskor levererade bokpaketen till de utvalda familjerna. Syftet var att undersöka om Bookstart hade ”främjat kärlek till böcker bland barn och deras familjer” (ibid. s. 22). De fann att föräldrarnas attityder till läsning och böcker samt att läsa tillsammans med sina barn hade blivit mer positiva. Familjerna använde biblioteken mer jämfört med kontrollgruppen och mer än de hade gjort innan projektet. Vissa familjer använde dock bibliotek mindre än andra i gruppen, vilket forskarna förklarade med att familjerna nöjde sig med bokpaketet, åtminstone under de första tre månaderna. Bortfallet vid enkätundersökningen var också ganska stort, det vill säga, endast 43,9 procent svarade på den andra enkäten. Möjliga förklaringar är att familjerna var ovana vid att hantera postenkäter eller att de inte var tillräckligt engagerade i projektet och avbröt sitt deltagande. En annan svaghet i studien var att forskarna inte visste hur väl BHV-sjuksköterskorna hade framfört budskapet om vikten av att läsa för barn och att detta delvis kunde förklara bortfallet det vill säga att familjerna inte förstod varför de skulle läsa för sina barn. Bokpaketen innehöll inte heller informationsmaterial om projektet eller om lokala bibliotek. Forskarna föreslår att sådan information bör ingå samt att biblioteken bör erbjuda och marknadsföra fler aktiviteter för småbarnsfamiljer. De drar slutsatsen att projektet är ett användbart verktyg i utvecklingen av integrerade tjänster för barnfamiljer.

Bogstart i Danmark

2009 lanserades *Bogstart* i Danmark och avslutades 2013. Projektet fortsatte i modifierad form till 2016 men har inte fått fortsatt finansiering från danska kulturstyrelsen. Varför det inte fick fortsätta är oklart men den danska kulturstyrelsen genomgick en stor omorganisering 2016 och det kan ha spelat roll. 20 kommuner deltog i projektet där bokpaket delades ut till barnfamiljer i socialt utsatta områden med målet

att stödja barns språkutveckling genom att inspirera föräldrar till att läsa för sina barn. Bokpaketen delades ut fyra gånger, vid hembesök vid sex månader och ett år, dessutom bjöds barnets familj in till biblioteket när barnet blev arton månader och tre år för att hämta bokpaket. I den danska versionen genomfördes hembesöken av bibliotekarier med motivering att de hade både litteraturförmedlingskompetens och stor kännedom om barnböcker. Dessutom antogs det att biblioteket i sin roll som ett kulturellt ”frirum” skulle ha lättare att etablera kontakt med föräldrar för att samtala med dem om barns språkutveckling än vad myndighetspersoner har (Hygum Espersen, 2016). Projektet följdes av ett forskningslag under ledning av Dorte Bleses, professor i lingvistik på Trygfondens barnforskningscenter, Aarhus Universitet. Forskningsprojektet hade mest fokus på effekterna av insatsen i hemmiljön. Därutöver utvärderades Bogstart på uppdrag av KORA – det *Nationale Institut for Kommuner og regioners Analyse og Forskning*. Här var fokus på organisatoriska och lokala samarbetsprocesser kring Bogstart. 6 av 20 deltagande bibliotek deltog i utvärderingen där även deras samarbetspartners ingick.

Resultaten från utvärderingen och forskningsprojektet visar att familjernas läsvanor förändrades, att biblioteken fick bättre kontakt med familjerna och att barnens läsintresse ökade (Hygum Espersen, 2016). I rapporterna ges också goda råd som kan vidareutveckla folkbibliotekens och andra aktörers insatser för att inspirera till läsning och språkutveckling för förskolebarn i hemmiljö. I sin utvärdering fann Hygum Espersen att genom hembesök skapades en grund för en likvärdig och personlig dialog med familjerna. Hon drog slutsatsen att samarbete med andra aktörer är väsentligt för Bogstarts framgång då det stärker utbredningen, tillgänglighet, handlingsutrymme och insatsens effekter. Utvärderingen, som tar de förmedlande bibliotekariernas perspektiv, är mycket positiv till insatsen som helhet.

Rapporten från forskningsgruppen väcker dock några frågor. Dels påpekas att arbetsbördan för bibliotekarierna var mycket stor och dels att framgång vid hembesök är avhängig den enskilde bibliotekariens kompetens och engagemang. Färre hembesök genomfördes än vad som förväntades. Forskarna föreslår att nya mer målinriktade metoder bör utvecklas, de fann att närmaste ledningens engagemang ibland uteblev och att den praktiska samordningen med andra aktörer behövde förstärkning. Dessutom fann de att bibliotekarierna var i behov av mer kunskap om språkutveckling. Å andra sidan kom forskarna fram till att föräldrarna var mycket positiva till insatsen och mycket engagerade i sina barns språkutveckling samt att Bogstart hade en mätbar effekt på föräldrarnas attityder till läsning och på barnens språkutveckling. 58 procent av de deltagande föräldrarna ansåg att Bogstart har ändrat deras läsvanor gentemot barnen. Ett problem som forskarna mötte var svårigheten att rekrytera föräldrar till forskningsprojektet och ännu svårare att behålla dem över tid. De föreslår att kontakt med lokala föreningar i inledningsfasen skulle kunna stödja föräldrarnas involvering i Bogstart och dessutom motivera dem till att berätta vad de får ut av insatsen.

Bokstart i Sverige

Kulturrådet har regeringens uppdrag att främja läsning och stimulera små barns språkutveckling. Ett initiativ inom uppdraget är Bokstart som har pågått i Sverige i form av pilotprojekt från 2015. Det är idag en nationell satsning som vänder sig till föräldrar och vuxna i barns närhet (www.bokstart.se). Likt den brittiska förlagan bygger Bokstart på samverkan mellan folkbibliotek, barnhälsovård och förskola där tanken är att skilda kompetenser och infallsvinklar kan komma barnen till gagn. Under 2017 utvidgade Kulturrådet Bokstart till fler regioner och kopplade dessutom satsningen till förskolan. Enligt Kulturrådet finns ett behov av stimulans för språk- och läsutveckling i alla samhällsgrupper och därför är Bokstart en generell satsning för alla små barn. Som en del i utvidgningen erbjuder Kulturrådet möjlighet att söka bidrag för regionala och kommunala projekt för små barns språk- och läsutveckling och för utveckling av språknätverk. Satsningarna kan anpassas till regionala och kommunala förutsättningar, därför kan de se olika ut på den lokala nivån där Språkstegen är ett exempel. På webbplatsen för Bokstart erbjuds information, kunskap om språkutveckling, rapporter från olika Bokstartsprojekt och metodtips som stöd

till kompetensutvecklingsinsatser för folkbibliotek, barnhälsovård och förskola. Det erbjuds även material och boktips till både förmedlare och familjer. Informationen som är riktad till familjer finns på över 30 olika språk. Resultaten och erfarenheter från utvärderingar och forskningsprojekt av olika bokstartprojekt och andra tidiga satsningar för att stödja föräldrar i sin roll för språkutveckling och läsning har också kommit till användning i utformningen av Språkstegen.

Kulturrådet (2018) har i en rapport sammanfattat fem nationellt finansierade Bokstartprojekt i syfte att sprida erfarenheter av planeringen, genomförande och uppföljningen av språkutvecklande insatser riktad till barnfamiljer. Gemensamt för projekten är insikten att ett hållbart samarbete med andra aktörer är svårt att förankra och kräver formaliserade lokala lösningar med styrning från chefer och ledning. Samhällsförändringar, till exempel tillkomsten av nya aktörer och nya driftsformer inom välfärdssektorn, innebär att regionerna har ett ökande utbud av BHV och förskolor som föräldrar kan välja mellan, och därmed fler parter som är både geografiskt och organisatoriskt spridda att samverka med.

Rapporten betonar vikten av fortbildning över sektorsgränserna som en viktig del i ett gemensamt kunskapsbygge och samsyn och där det ges möjligheter att ”diskutera gemensamma frågeställningar och att utmanas i dessa” (s. 16). Det konstateras i rapporten att:

Läsfrämjande och språkutvecklande insatser för barn i tidig ålder har stor betydelse och att hembesöken hos familjerna har varit en arbetsmetod som har möjliggjort möten med familjer som har kunnat utgå från just deras situation. (Kulturrådet, 2018:16).

Ett dilemma är att det är svårt att säkerställa att ”varje barn och alla familjer (inte bara de flesta) ska nås av språkutvecklande insatser” (ibid). Kulturrådet drar slutsatsen att det behövs både breda generella satsningar och mer riktade. För att kunna rikta insatser till de familjer som bäst behöver det rekommenderas sektorsöverskridande analyser som i sin tur kan stärka samarbete.

Språkstegen

Vi beskrev i inledningen att Språkstegen beviljades projektbidrag från Kulturrådet 2017. Det uttalade syftet i beskrivningen av Språkstegen är att stärka språkutveckling och främja läsning för barn 0 - 3 år i samverkan med barnhälsovård, logopedi och förskolan. Hur det började beskrivs på Språkstegens webbplats där man också kan ta del av konceptbeskrivningen (Bilaga 1). I inledningen utformades en arbetsgrupp med mandat från deras respektive organisationer att driva utvecklingsarbetet. Till skillnad från många andra Bokstartprojekt genomförs hembesök enbart av BHV personal främst av logistiska skäl då antalet barnfamiljer samt deras geografiska utspridning i regionen omöjliggör individuella besök i nuläget.

Så här gjorde vi

För att få svar på våra frågor om kompetensutveckling och samverkan inledde vi med att medverka vid olika träffar samt diskutera med regionens projektledare för Språkstegen, på så sätt fick vi en bild av vilka utmaningar Språkstegarna står inför. Eftersom personalen som arbetar i Språkstegen har olika bakgrund och erfarenheter använder vi begreppet ”Språkstegare” vilket innefattar alla de som arbetar med Språkstegen på biblioteken. I mars månad 2019 genomfördes tre fokusgruppsintervjuer i tre olika kommuner. Syftet med intervjuerna var att få reda på hur Språkstegarna samtalar om sin kompetens och hur de samverkar med andra aktörer, i synnerhet BHV-sjuksköterskorna. Fokusgrupp som metod tillåter deltagarna att resonera och utveckla det de tänker och genomför i samband med aktiviteter inom Språkstegen. Gruppernas storlek varierade, den minsta bestod av två deltagare och den största hade mellan 6-8 deltagare då några kom och gick under intervjun. Följeforskarna deltog som samtalsledare och samtalen spelades in. Därefter transkriberades inspelningarna. Alla deltagare är anonyma och

intervjutillfällena har numrerats i materialet till 1, 2 och 3. Siffrorna efter intervjutillfället refererar till den sida i transkriberingen citatet är hämtat, till exempel 2:18 refererar till intervjutillfälle nummer 2 och sidan 18 i materialet. Intervjuerna tog mellan en till två timmar och genomfördes på deltagarnas arbetsplats. Omfattningen av det transkriberade materialet är totalt 216 sidor. Materialet analyserades genom en tematisk innehållsanalys med fokus på kompetensutveckling och samverkan. I analysen har det empiriska materialet relaterats till begrepp inom forskning om kompetens och samverkan samt till språkutveckling. I denna delrapport presenteras dessa begrepp i direkt anslutning till analys och resultat.

Analys av fokusgruppsintervjuer

I genomgången av materialet har vi framför allt förhållit oss till följeforskningsprojektets övergripande syfte, att undersöka vad som sker lokalt i utvecklingsarbetet med Språkstegen och vilken roll och kompetens personalen har, tar och utvecklar. Två överlappande huvudteman framstår: samverkan och kompetensutveckling. Vi har kunnat se att personalen kontinuerligt arbetar med kompetensutveckling och samverkan på olika sätt och i olika grad. Målet för forskningsprojektet är att undersöka hur, med vilka förförståelser och med vilka förutsättningar deltagarna gör sig till Språkstegare. Med Språkstegare syftar vi på bibliotekspersonal som utvecklar och befäster specialiserade, professionella kunskaper som är till gagn för små barns språk- och kommunikationsutveckling i bibliotekssammanhang. Vi menar att det är viktigt dels att sätta ord på språkstegarnas professionella expertis och dels att fortlöpande problematisera och ifrågasätta processen att ta på sig språkstegarollen. Utan problematisering finns en risk att rollen låses fast till en uppsättning metoder och kan därmed stelna. Yrkesroller är till sin natur föränderliga och kan bara uppnås i pågående processer, där de ingående aktörerna (bibliotekspersonal, andra yrkesutövare, samt platser och ting) är föränderliga och relaterar till varandra på ständigt olika sätt. En läsning i metoder stoppar upp denna process och riskerar att leda till maktlöshet och stagnation, det vill säga en känsla av ”ja, vi arbetade så ett tag och sen fortsatte vi som vanligt”.

På olika ställen i materialet finns beskrivningar av hur Språkstegen som utvecklingsarbete uppfattas. En utgångspunkt är att arbetet förutsätter samverkan och lärande. Att inte veta, till exempel, hur andra professioner arbetar och prioriterar hindrar samverkan. Språkstegen har för ambition att skapa en hållbar struktur för professionsöverskridande samarbete och därigenom göra effektivare insatser för barns språk- och kommunikationsutveckling genom stöd till barnfamiljer.

En iakttagelse vi gör efter intervjuerna är att det är svårt att hålla isär eller se var gränserna går mellan Språkstegen och de många olika satsningar bibliotek gör för barn i olika åldrar. I en grupp upplevde de inte heller att utvecklingsarbetet kom ”uppifrån” utan att de alltid har jobbat med barn och unga. Sammantaget genomsyras intervjuerna av en mängd olika aktiviteter, främst sådana som riktas mot grupper med sång och ramsor, men att de inte alltid har tydlig struktur eller koppling till Språkstegen. De berättar att de får listor på aktiviteter som ska genomföras men upplever att de gör mycket annat och undrar om det som redan görs inte räknas. De har inte heller fått öronmärkt arbetstid för Språkstegen utan kör på som vanligt ”så gott vi kan” och försöker bygga broar och foga ihop det. Som arbetsstrategi är det lättare att utveckla redan existerande aktiviteter än att skapa nya från grunden eftersom det tar längre tid och den tiden finns inte. Ändå uttrycks en oro eller osäkerhet kring att det finns en förväntan att de ska utveckla något nytt nya direkt och då blir det pressat. De berättar att det kanske inte är så att de behöver göra nytt utan kan införliva det som redan görs inom Språkstegen. Det hela blir en tankevrurpa. ”Vi kan fördjupa det vi gör och jobba mer strukturerat”.

Tema samverkan

Barn är en prioriterad grupp i samhället vilket tydligt visas i och med att FN:s barnkonvention från 2020 kommer att införlivas i svensk lag och barn är en grupp som i biblioteken ägnat särskild uppmärksamhet

sedan länge enligt skrivningar bibliotekslagen (Bibliotekslag 2013:801). Lagskrivningarna ger barn utrymme och prioritet i biblioteken. Även i *Demokratins skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi* lyfts barn som användargrupp (Fichtelius, Persson, & Enarson, 2019) och i texten påtalas vikten av samverkan med det omgivande samhället där barnhälsovård och utbildningsväsendet är två aktörer som har barn som målgrupp. I en sådan samverkan är det viktigt att barnbibliotekariens kompetens beaktas kring de riktigt små barnens språkutveckling och i förslaget till den nationella biblioteksstrategin står det att det kan ske i ett familjecentrerat perspektiv, till exempel med barnhälsovård och förskola.

För att förstå bibliotekens roll i samverkan behöver vi sätta oss in i de samverkande aktörernas mål och riktlinjer. Nedan följer en kort sammanfattning av BHV och logopedins styrdokument.

Barnhälsovårdens övergripande mål är att främja barnens hälsa, trygghet och utveckling vilket framgår av *Barnhälsovårdens nationella program (2014)*. Programmet tar sin utgångspunkt i barnets rättigheter (Barnkonventionen). Detta uppnås genom att:

- Hälsoövervakning - att följa barns hälsa, utveckling och livsvillkor, där språk och kommunikation är en del
- Hälsofrämjande arbete (levnadsvanor och miljö), som bland annat innefattar barns rätt till lek och kultur
- Hälsofrämjande arbete (samspel och relationer) vilket innefattar att främja barnens utveckling genom kompetens och delaktighet
- Stöd i föräldraskapet med hembesök
- Ge information och förmedla kunskap om lokala barn- och föräldraverksamheter där biblioteken är en verksamhet som ska lyftas fram

Svenska logoped föreningen (Slof, 2017) har sedan 2017 kliniska riktlinjer för sin verksamhet som är ganska omfattande. Stockholms region har sammanfattat riktlinjerna och har som övergripande mål att utreda och behandla bland annat:

- Barn med tal- och språksvårigheter
- Läs- och skrivsvårigheter – dyslexi
- Stämning hos barn och vuxna. (*Logopedverksamheten, 2019*)

Det finns gemensamma beröringspunkter i mål och riktlinjer för bibliotek, BHV och logopedi vilket är att främja barns utveckling och delaktighet utifrån barnkonventionen. Betoningen i BHVs styrdokument ligger på hälsa och skydd medan logopedin har fokus på språkstörningar. Bibliotekens verksamhet tar sin utgångspunkt i barns rätt till kultur. När vi tagit del av de andra verksamheternas mål och riktlinjer kan vi konstatera att biblioteken är en viktig resurs och har en nyckelroll när det gäller att tillhandahålla verktyg för att arbeta läsfrämjande och språkutvecklande, något som kompletterar och berikar den kliniska nivån.

I jämförelse med biblioteket har både BHV och logopedi viktiga men relativt snäva expertområden. Tillsammans är det tydligt att samverkan mellan professionerna kan gynna barn där BHV och logopedi bidrar med kunskaper om hälsa, skydd och tal- och språksvårigheter medan biblioteken bidrar med kulturverksamheter. Genom kulturen kan många av BHV och logopedins mål uppnås, där finns den praktiska verksamheten och miljön som möjliggör ett språkutvecklande arbete för alla barn.

Samverkan har beforskats inom andra områden men också inom biblioteksområdet till exempel på det är *Dags att höja ribban* som utvärderade projekt och samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek för att stimulera små barns språk och literacyutveckling (Rydsjö, 2012).

I beskrivningen av Språkstegen framkommer att det är barnhälsovården, logoped och biblioteket som samverkar (Språkstegens webbplats, Vår idé). I detta avsnitt beskriver och diskuterar vi samverkan i Språkstegen Kronoberg/Blekinge, hur samverkan ser ut, vilka problem som framkommit, hur olika utmaningar hanteras och vilka aktiviteter som genomförs i samverkan.

Strukturer för samverkan

Regionerna som Språkstegen omfattar är ett stort geografiskt område med många kommuner som har olika förutsättningar för hur samverkan kan se ut och gå till. Vid gruppintervjuer (mars 2019) framkom att bibliotekspersonal sedan länge samverkat med olika aktörer när det gäller språkutveckling:

Jag skulle vilja säga så här, vi hade kommit långt redan innan projektet startade för redan...BVC-grupper på biblioteket hade vi hållit på med länge [...]Det här med...vad heter det, sagostunder och pyttersor hade du börjat med redan innan och i min tankeverksamhet hade det också funnits [...] så vi låg i framkant där (2:5).

I de kommunerna som besöktes vid gruppintervjuerna fanns det alltså redan sedan länge etablerade kontakter med BHV och logoped där samverkan har förekommit, till exempel gruppverksamheter på biblioteket dit BHV kom med föräldragrupper. Logoped skriver ”bokrecept” till familjer som därefter besöker biblioteket och får låna lämpliga böcker. På en del platser har ett sådant samarbete varit strukturerat och definierat i planer, på andra bygger det på eldsjäl och personliga kontakter. Att eldsjäl har haft en sådan funktion vittnar en av gruppintervjuerna om där det framkom att föräldragrupper som besöker biblioteket och samverkar med BHV fungerade bra ända tills eldsjäl på biblioteket blev föräldradig. Detta är inte ett för oss okänt problem. Redan i rapporten och kartläggningen *Samarbete mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige* (Lundh & Michnik 2014) lyfts att projekt som inte samplaneras, följs upp och dokumenteras riskerar att falla i glömska om en central person som arbetet i projektet slutar vid arbetsplatsen. Författarna trycker på vikten av att skapa hållbara strukturer som skapas på lokal nivå men med stöd av regional och nationell nivå. Dessutom lyfts gemensam fortbildning för inblandade professioner som en viktig del för att utveckla samverkan. Vid fokusgruppsintervjuerna med Språkstegare fanns exempel på betydelsen av att ha ett gemensamt professionellt objekt, det vill säga barns språkutveckling som utgångspunkt och de berättade hur BHV-sjuksköterskorna inte från början lyfte in besök på biblioteket som en del i de föräldrträffar BHV arrangerade, men efter att de gått utbildning om läsning och bibliotek så var det lättare att få dem att komma till biblioteket med sina grupper.

Då hade de (BHV-sjuksköterskorna, vår kommentar) en struktur på vad varje träff skulle gå ut på och det var ingenting med bibliotek överhuvudtaget där. Nu har de säkert fått upp ögonen för det här med läsning och bibliotek eftersom BVC-sjuksköterskorna har varit på utbildning, nu är det betydligt lättare att få dem att komma hit (2:7).

Det som förenar bibliotek och barnhälsovård, trots olika organisatoriska tillhörigheter, är uppdraget att stimulera och främja barns språkutveckling (Rydsjö 2012). Det är samarbetets ”gemensamma professionella objekt”. Samverkan mellan professioner bygger på kunskap om vad som är yrkets kärna, kunskapsbas, och hur dessa kan mötas på ett fruktbart sätt. Därför behöver professionerna mötas, diskutera och om möjligt ha utbildning/kompetensutveckling tillsammans i frågor som de har gemensamt. Ett sådant möte kan ske kring ett *boundary object*, (gränsöverskridande objekt, vår översättning) vilket introduceras och beskrivs av forskarna Star och Griesemer (1989). Ett boundary object kan vara konkret eller abstrakt, men också tillräckligt ”plastiskt och formbart” för att kunna förena och möjliggöra samarbete mellan professioner från olika verksamheter. I Språkstegen framträder *språkutveckling*, vilket beskrivs i avsnittet om kompetensutveckling som ett boundary object. Boundary objects öppnar upp för gemensamma insatser mellan olika professioner och håller på så sätt ihop olika sociala världar och ger struktur. Leigh Stars betonar att det inte nödvändigtvis behöver råda total konsensus utan aktörer kan arbeta med olika metoder utifrån olika syften och mål. Skillnaden mellan det gemensamma professionella

objektet och boundary objects är att det sistnämnda möjliggör att olika intressent och kompetenser kan balanseras. På så sätt kan språkutveckling diskuteras utifrån flera perspektiv och med olika mål.

Vad säger Språkstegarna om samverkan mellan de olika professionerna? Vi kan konstatera att kommunerna har kommit olika långt i utvecklingsarbetet men i fokusgruppsintervjuerna berättar de som arbetar i Språkstegen att det inte alltid finns insikt om vad ”den andre gör” och att de har olika perspektiv, vilket vi utvecklar nedan.

I utvecklingsarbetet ingår att ha lokala professionsöverskridande nätverksträffar. I en kommun har de lokala träffarna med olika professioner pågått i ett och ett halvt år och de har haft tre träffar (2:13). Vid dessa träffar ska de olika professionerna som arbetar i Språkstegen ha ett ömsesidigt ansvar men Språkstegarna berättar att det har tagit lite tid innan BHV-sjuksköterskorna svarat. På biblioteket uppfattar de dock att träffarna har fungerat jättebra och att de är efterlängtrade. Det syntes inte minst på deltagandet vid den regionala kunskapsdagen som hölls för alla involverade i Språkstegen i Växjö i maj 2019 dit många anmält sig så platserna räckte inte till. I en annan kommun har träffarna inte kommit igång och vid gruppintervjun säger en deltagare att ”det är synd att man inte träffas och får ansikten, för det är mycket, man kan motverka gnissel på det sättet” (3:21). Det framkommer också att de tycker att det är viktigt att mötas för att få samma plattform, för att förstå att det finns olika perspektiv:

De är så många fler [BHV-sjuksköterskorna] men det är väldigt bra att vi möts och att vi förstår att vi jobbar med samma barn fast vi har så himla olika perspektiv. De är så...de har sitt sjukvårdsperspektiv hela tiden och vi jobbar med lustläsning och inspiration. Det är klart att det krockar, de kan baka upp sig på att det var ingen säkerhetsanordning på skötbordet på den bilden i den boken och sånt. Vad spelar det för roll, det är en bok. Vi är väldigt olika, så är det, tycker jag (3:22).

Citatet är ett exempel på hur arbetet med barn och språkutveckling är ett så kallat boundary object, där olika professioner har olika ingång till en gemensam och viktig angelägenhet. Ytterligare olikheter beskrevs av en Språkstegare om hur en föräldrträff som skedde tillsammans med BHV-sjuksköterskan gick till. De visade böcker för gruppen och träffen var lite spontan och oplanerad och efteråt reflekterade Språkstegaren över att nästa gång ska upplägget på träffen vara ett annat och förhoppningsvis leder det till att samarbetet mellan dem blir bättre. Gruppen som intervjuas fortsätter att resonera och säger att Språkstegen är ett ömsesidigt projekt och alla har ansvar till exempel att blir ett läsfrämjande väntrum på BHV. ”Hur blir det ett läsfrämjande väntrum på barnhälsovården? Är det upp till oss att bara leverera?” (1:33). De berättar att det inte är definierat hur det ska gå till. Här efterlyses tydligare ansvarsområden och struktur om hur det ska gå till.

En gemensam pärm att använda vid föräldragruppträffar är framtagen inom Språkstegen och kan användas av de professioner som är involverade för att ge ett bra stöd, struktur och innehåll för arbetet med föräldragrupper. Tanken med den är att Språkstegare inom bibliotek och BHV ska kunna samarbeta bättre, att det rent fysiskt finns ett gemensamt underlag som kan användas i kommunikationen om språkutveckling med föräldrar.

Det är ett material, pärmen togs fram för att det skulle bli mer likvärdiga träffar, så det finns material och den går igenom vikten av att prata [...] babyanpassat tal [...] tanken är att vi ska samarbeta lite bättre, att de [BHV-sjuksköterskan] tar fram det rent fysiskt vad som sker och vi [bibliotekspersonalen] kanske mer lustläsningen och varför man ska sitta och mysa och vad som sker tillsammans i mötet. (1:36-37)

Ja, man får stöd till...först pratar BVC-sjuksköterskan lite grann, sen är det bibliotekarien som har lite...så får man lite stöd och föräldrarna får lite fina bilder på ena sidan och så får vi lite mer faktamässigt när man pratar och det funkar bra. (2:16)

En fysisk artefakt som den gemensamma pärmen kan ses som ett boundary object som förenar professionerna. Den gör också Språkstegen mer hållbart och mindre känsligt för om någon slutar eller byter arbetsuppgifter.

Samverkan och chefer

Språkstegarna lyfter också vid intervjuerna att det är viktigt att det finns personliga kontakter på chefsnivå i de organisationer som ska samverka. De menar att de inte har mandat att få till samverkan ”jag kan inte tvinga dem [BHV-sjuksköterskorna] att komma till biblioteket” (2:7) men efter att cheferna för de båda verksamheterna pratat med varandra så väcktes intresset för besök. I en kartläggning av samarbete mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige som gjordes 2014 av Lundh och Michnik på uppdrag av Region Halland studerade författarna vilka nivåer av samverkan som finns. Kartläggningen resulterade i ett antal punkter på insatser som är viktiga för att utveckla gott samarbete där förankring hos chefer och ansvariga politiker var en. De skriver att ”För att kunna skapa långsiktiga och hållbara strukturer för samarbetet mellan bibliotek och BVC krävs stöd från kommunala bibliotekschefer, samt förankring hos kommunala och landstingskommunala politiker” (Lundh & Michnik, 2014). Även Rydsjö påpekar några år tidigare i rapporten *Dags att höja ribban* 2012) att det behövs vilja och kunskap på alla nivåer i organisationerna med gemensamma mål och samsyn för att lyckas med samverkan. Deltagarna i en fokusgruppsintervju berättar att nästa steg i utvecklingsarbetet, det som handlar om samverkan med förskolan, är oklart om hur det ska gå till. Det är inte så många som kommit igång med denna del än. I den aktuella kommunen ska chef för bibliotek och chef för förskola ha kontakt, på ett övergripande plan, något som uppskattas av språkstegarna och som sannolikt är en viktig förutsättning för en bra start.

Professionsgränser i samverkan

Olika professioner styrs av olika regelverk vilket kan försvåra samverkan (se Lundh & Michnik, 2014). Samtidigt lyfts samverkan som arbetsform i vår välfärdsstat, där Danermark och Kullberg redan 1999 i boken *Samverkan – välfärdsstatens nya arbetsform* menar att samverkan över myndighetsgränser är en förutsättning för att kunna utföra sina åtaganden. De skriver också att samverkan lyckas när projekten är konkreta och målgruppen är avgränsad. Dessutom behöver deltagare redan från det att samverkan påbörjas ha gemensamma utgångspunkter och referensramar samt lära om varandras kompetenser. Vi kan se att Språkstegen har mycket av detta men att det också finns sådant som kan utvecklas och bli bättre. Just ökad kunskap om varandras kompetenser och sätt att arbeta framkom vid fokusgrupperna där en person uttrycker en önskan om att få veta mer om BHV-sjuksköterskornas arbete med föräldragrupper.

Jag kommer dit och jag har min halvtimme och jag pratar om det här och det här och jag vet att de fortsätter att prata efter att jag har gått och jag vet att de har andra träffar, men jag har ingen aning om vad de tar upp utanför min halvtimme. Det kan vara saker som jag skulle kunna koppla till under min halvtimme. (3:27)

Personen som säger detta avslutar med att ”och de har ingen aning hur vi arbetar heller”. Citatet visar att Språkstegaren vill lära känna BHV-sjuksköterskan bättre för att lösa knutar och få en känsla för var ramarna går för professionerna. Det avspeglas också i de träffar som de har med föräldragrupper då någon har upplevt att sjuksköterskan inflikar hela tiden under den stund hen pratar och då uppstår tankar och osäkerhet om ”varför jag egentligen är här”. I intervjun lyfts att de vet att projektledningen för Språkstegen tycker att både sjuksköterska och bibliotekspersonal ska vara tillsammans på träffarna, för att visa hur viktigt det är. Men Språkstegarna har inte upplevt att det alltid är så, någon gång har sjuksköterskan lämnat gruppen eller har pratat enskilt med en förälder om en specifik fråga. De tror dock att alla som är involverade i Språkstegen fått höra hur viktigt det är att vara tillsammans på träffarna, men de har inte mötts och diskuterat detta gemensamt, utan fått det på var sitt håll. På ett liknande sätt diskuterar fokusgruppen om vad som händer vid de hembesök som BHV-sjuksköterskorna har. I dagsläget vet de inte alls vad som tas upp vid hembesöken, speciellt 18-månadersbesöket. Vad pratar de om? Hinner de läsa ur boken? Deltagarna i fokusgruppen svarar själva på frågan att de borde ta reda på

hur ett sådant besök ser ut. Som följeforskare ser vi här en problematik som delvis har att göra med osäkerhet om vad som sker på besöken, men också väcker frågan om en BHV-sjuksköterska inom sitt professionsområde är den som ska förmedla läslust och väcka intresse för bibliotekets verksamhet. En jämförelse kan göras med danska Bogstart (Hygum Espersen, 2016) där bibliotekariepersonalens speciella expertis om förmedling och kunskaper om barnlitteratur avgjorde att bibliotekarierna genomförde besöken.

Vidare berättar Språkstegarna att de vill att alla barn ska få gåvoboken vid 18-månaderskontrollen. Som det är nu lämnar BHV-sjuksköterskan ett vykort vid besöket och familjen får därefter hämta den på biblioteket, något som inte alltid sker. De resonerar att om den ska delas ut vid annat ställe än biblioteket, vad innebär det för biblioteket? Är Språkstegen då deras projekt eller någon annans? Böckerna bekostas av biblioteket och Språkstegarna vill att föräldrarna ska hitta till biblioteket. De resonerar också om att gåvoboken ska väljas tillsammans med sjuksköterskorna, något som de inte alls har gjort hittills. De påpekar att det kan vara ett problem om sjuksköterskorna inte tycker om boken för då kanske de inte vill läsa högt ur den.

En annan profession som Språkstegare samverkar med är logopeden. Vid intervjuerna framkommer inte så mycket om denna samverkan, de har ont om tid. Ett av biblioteken har inte haft så mycket kontakt med logopeden om att arbeta förebyggande, förutom bokrecepten som de haft en tid. De hade försökt få en logoped till biblioteket för att prata med föräldragrupper, men fick reda på att det inte ingick i tjänsten.

Jag har testat att bjuda in en logoped på biblioteket, bara för att...det känns bättre att det kommer från olika, att det inte bara är jag som är bibliotekarie som står där utan att det faktiskt är...hon ville gärna men det var inte som dom (...) de har begränsade resurser (2:44).

Logoperna har däremot medverkat i att ta fram underlag till den pärm som BHV-sjuksköterskor och bibliotekspersonal använder tillsammans när de träffar föräldragrupper. Vi uppfattar det som att logopeder har hög status, vilket reflekteras i att de ofta är inbjudna som talare och deltagare vid träffar och temadagar.

Tema kompetensutveckling

För att trivas på jobbet behöver de flesta av oss känna att vi utvecklas. Därför är kompetensutveckling viktigt; för att vi ska känna oss trygga i det vi gör, för att kunna utföra arbetet så bra som möjligt och för att känna att vi har kul på jobbet. Kompetens handlar om att utföra en uppgift genom att använda oss av egna kunskaper och färdigheter. Kompetensutveckling bygger på och utvidgar de kompetenser vi redan har.

På en kollektiv nivå förfogar Språkstegarna på biblioteken i Kronoberg och Blekinge över en mängd olika kompetenser, utbildningar och erfarenheter. Vissa är erfarna utbildade bibliotekarier och förskolelärare med fleråriga erfarenheter av barnverksamheter och samverkan med andra aktörer, några har gått högskolekurser i språkutveckling eller barnlitteratur, andra har musikutbildningar och fler läser sig till nya kunskaper på egen hand. Vissa har aktuella erfarenheter av att vara småbarnsförälder. De flesta har arbetat länge med och känner stort engagemang för små barns språkutveckling. En sådan variation i kompetenser är naturligtvis en rikedom och i intervjuerna med Språkstegarna framkom en stark önskan att på något sätt skapa en *kunskapskärra* bestående av just de kunskaper och kompetenser som skulle kunna utgöra en gemensam plattform för Språkstegarna samtidigt som det skulle kunna förstärka gruppens samhörighet i en gemensam och specialiserade yrkesidentitet.

Utifrån gruppintervjuerna beskriver vi nedan var Språkstegarna befinner sig nu, hur de ser på arbetet så här långt, vilka kompetenser som kommer till uttryck samt vilka kompetenser de skulle vilja utveckla. De ger också uttryck för farhågor, osäkerhet och problem i samband med kompetensutveckling. Det ger en

delvis spretig bild eftersom vi försöker beskriva en pågående process både på individnivå och för gruppen som helhet. Processer går sällan rakt fram till målet utan också upp och ner och även stundtals bakåt. Det som man ska komma ihåg är att målet för Språkstegarna är tydligt i ett organisationsperspektiv men det innebär inte att var och en av Språkstegarna prioriterar eller kan prioritera kompetensutveckling.

Om tysta kunskaper och praktikförståelse

Följande avsnitt inleds med en beskrivning och resonemang om några begrepp som är centrala för kompetens och kompetensutveckling. I materialet från fokusgrupperna framkommer en gedigen och redan existerande kunskapskärna till uttryck. Den finns utspridd på en kollektivnivå men inte alltid på en individnivå. I intervjuerna kommenteras just denna utspriddhet samt en önskan att på individnivå utvecklas i de kompetenser som tillsammans kan sägas utgöra en Språkstegares på biblioteks speciella expertis. Kunskaperna som redan finns förankras dels i formell utbildning men också i *praktikförståelser*, så kallad tysta kunskaper. Enligt Harry Collins (2010), en sociolog som har skrivit en hel del om tyst kunskap, tar vi till oss kunskap genom att först lära oss kunskapsområdets kollektiva språk, det vill säga *ett praktikspråk*. Detta praktikspråk är teoretiskt och forskningsgrundat och erövrar genom utbildning. När kunskap, exempelvis om språkutveckling, sedan omvandlas till praktiskt handling utvecklar vi en *praktikförståelse*. Det sker vanligtvis när vi får tillträde till ett kollektiv som förvaltar den specifika kunskapen, i det här fallet barnbiblioteket. Praktikförståelsen är ”tyst” och förvärvas genom socialisation inom en grupp som arbetar med ett gemensamt kunskapsobjekt, exempelvis barns språk- och kommunikationsutveckling. Kunskapen som finns i gruppen är tyst i så motto att den är inbyggt i hur de arbetar; det vill säga i hur sagostunder arrangeras, i vilka barnböcker och andra medieformat som väljs ut, i hur inredningen designas, i hur barn och deras vuxna tilltalas, och i termerna som användes när språkutveckling diskuteras inom gruppen. Även om någon deltagare saknar en formell utbildning har hen en möjlighet att tillgodogöra sig den genom sin praktikförståelse. Kunskapen ägs på så sätt inte av specifika individer utan finns mellan människor och i arbetsmiljön. Det innebär att expertis har omfattande muntliga, kroppsliga och rumsliga aspekter, som bara är tillgängliga för den som ingår i expertkollektivet. Då räcker det inte fullt ut med utbildning; professionell kompetensutveckling förutsätter att Språkstegaren upplever sig som en del av ett professionellt kollektiv som delar med sig av sina kunskaper, expertis och förhållningssätt.

Det finns dock en risk med tysta kunskaper, de kan cementeras in i verksamheten om de inte regelbundet ifrågasätts och förnyas. En lyckad sagostund till exempel kan användas som en mall för andra att arbeta efter men samhällets utveckling och förändring gör att även tidigare lyckade arrangemang behöver förnyas.

Vad är det som Språkstegare på bibliotek redan kan?

Det som är av intresse för oss är att genom en här-och-nu bild resonera om vad Språkstegarna tar avstamp i och vart de är på väg i kompetensutvecklingsprocessen. Nedan försöker vi fånga in de olika aspekterna på Språkstegarnas expertis och hur de kommer till uttryck i materialet. Nedan sammanfattar vi de olika kompetenserna som framträdde i intervjuerna i punktform. Därefter följer en analys där vi försöker synliggöra hur dessa kompetenser är teoriansknutna.

- Kunskaper om och erfarenheter av små barn och om små barns språk- och kommunikationsutveckling
- Kunskaper om hur man organiserar och genomför språkstimulerande aktiviteter, det vill säga metoder utformade för olika grupper
- Kunskaper om flerspråkighet
- Kunskaper om *Tecken som alternativ och kompletterande kommunikation* (TAKK) som används för att kommunicera med barn med kommunikationssvårigheter

- Kunskaper om och erfarenheter av förmedling av kunskaper, råd och expertis kring små barns språkutveckling till olika grupper i samhället
- Kunskaper om barnlitteratur och bokutgivningen
- Kunskaper och erfarenheter av marknadsföringen av Språkstegen som koncept
- Kunskaper om och erfarenheter av samverkan med andra aktörer kring barnet (till exempel logoped, förskola, föräldrar)

Det finns ett starkt samband mellan vad Språkstegarna ger uttryck för att de redan kan och vad de skulle vilja veta mer om, det handlar ofta om fördjupning eller en önskan att kunna lika mycket som sina kollegor. De olika aspekterna på Språkstegarnas expertis som listas ovan bygger på en helhetsbild av materialet och det är viktigt att understryka att de reflekterar kunskaper som finns på en kollektivnivå snarare än på en individnivå.

Barns språkutveckling, flerspråkighet samt metoder för språkstimulerande aktiviteter

Språkstegen handlar i grund och botten om små barns språk- och kommunikationsutveckling och hur den kan främjas med stöd från biblioteket och genom bibliotekspersonalens samverkan med andra professioner. Informationsmaterialet som hör till Språkstegen samt material som produceras av Kulturrådet för Bokstart bygger på modern forskning om barns språk- och kommunikationsutveckling; det som ofta benämns "early childhood literacy" i forskningsstudier. Begreppet poängterar att språkutveckling och förmågan att kommunicera med andra stimuleras inte enbart av tal och text utan också av symboler, musik, bilder och rörelser. Carina Fast som forskar i barns tidiga läs- och skrivutveckling definierar 'early literacy' på följande sätt:

...inlärningen sker gradvis och (...) kännetecknas av ett samspel med andra människor. Inlärningen är inte förlagt till något speciellt område utan kan ske var som helst, i hemmet, i lekparken eller på varuhuset. Den miljö som barnen växer upp i är betydelsefull för barns vägar in i skriftspråket. Läsandet behöver inte heller vara förknippat med böcker utan kan ske i andra sammanhang där symboler, bilder eller texter förekommer, till exempel på annonsplattor, busväggar, tv och datorskärmen. (Fast, 2008:38).

Forskning som tar hänsyn till hemmets och populärkulturens roll för barns språkutveckling är relativt nytt och grundas i studier från 1980-talet som visade att barns literacyutveckling börjar långt innan de träder in i skolans värld (exempelvis Clay, 1975; Sulzby, 1985; Marsh, 2010). I Sverige har forskning om små barns literacy fördjupats bl.a. av Carina Fast (2019) och Elizabeth Björklund (2008). Med ett sociokulturellt perspektiv har de studerat små barns språk- och kommunikationsutveckling genom att observera deras lek och samspel med artefakter (föremål såsom böcker, leksaker, datorer och telefoner) samt platser. Den här typen av forskning har lett till större acceptans för lek, leksaker och surfplattor på barnbiblioteket samt till nytänkande kring rummets utformning och inredning. Betoningen på vikten av samtal kring högläsning härrör från forskning som visar att dialog mellan den vuxna och barnet främjar barns meningsskapande och språkutveckling (exempelvis Wells, 1986). Språkutvecklande aktiviteter som bygger på lek, musik, dans, drama och konst tar inspiration från forskning som visar hur barn använder en mängd olika uttrycksätt utöver text (exempelvis Kress, 1997; Lancaster, 2001). Nyare studier visar hur digital teknologi öppnar för nya sätt för små barn att tolka och finna mening i bilder och symboler (exempelvis Marsh, 2010; Fast, 2019). Bibliotek som satsar på barnböcker och sagostunder på flera olika språk hör samman forskning som visar hur viktigt det är för barns självkänsla och identitetsutveckling att deras modersmål ges utrymme och legitimitet (Axelsson 2010; Kenner & Gregory, 2010).

Det framgår i intervjuerna att personalen är välbekanta med innehållet i Bokstart- och Språkstegenmaterialet som i sin tur bygger på forskning. Till detta tillkommer fördjupade kunskaper som förmedlas via utbildningar, konferenser och möten. Länkar till forskningsstudier samt till rapporter om

liknande projekt i andra delar av landet erbjuds via Språkstegarnas facebook-sida, webbsida samt Kulturrådets webbplats om Bokstart. Detta innebär dock inte att all personal har tagit del av allt – dels är det inte alltid möjligt att delta i konferenser och utbildningar, dels hinner inte alla att läsa de texter som förmedlas om språkutveckling och dels är personalens förutsättningar skiftande, några är nyanställda och relativt oerfarna, många har andra arbetsuppgifter som måste balanseras med språkstegarrollen.

Det finns också informella sätt att ta till sig kunskaper om språk- och kommunikationsutveckling. Medarbetare tar till sig kunskaper om språkutveckling helt enkelt genom att observera och diskutera med erfarna kollegor och därmed tillägna sig tysta kunskaper eller en praktikförståelse. En informant kommenterar hur hon har byggt upp sina kunskaper om språkutveckling: ”vi har det här bakåt, jag är inte ute och cyklar helt utan ... när man är bekväm i något så blir det lätt att prata om det (till personal från BHV)” och en annan informant fyller i: ”Man bygger upp ett förråd efter hand, man får kunskapen” (3:28). Nackdelen med tysta kunskaper är att de sitter ”i ryggraden”: du ”vet” men kommer inte längre ihåg hur du fick veta det. I materialet uttrycks ett behov av att kunna hänvisa till forskning och av att uppdatera sig – särskilt i samtal med föräldrar som ber om råd och rekommendationer:

Just igår när jag hade mitt föräldrasamtal så var det en särskild förälder som ställde väldigt mycket frågor, väldigt mycket kring forskning och TV-tittande och dator och jag kunde svara på det, enligt vad man hade hört från forskning. Men det är jättesvårt, sen kommer olika forskning ... så vad är det man väljer ut och säger? (2:22)

Vid flera tillfällen påpekas i intervjuerna att ”Vi är inte några experter i språkutveckling, ... utan vi har bara snappat upp lite grejer” (3:28). Eller, ”jag har läst ... fem poäng universitet om barns språkutveckling, men det var för 100 år sedan...” (2:21). Det som kommer till uttryck är dels en önskan att förankra erfarenheter i ett teoretiskt kunnande för att på så sätt känna sig säkrare i sin roll: ”Rent riktade utbildningar hade inte varit helt fel så man har den senaste forskningen eller får lite metoder...” (1:39). Dels handlar det om att kunna omsätta teoretiska kunskaper i praktiska metoder eller att kunna förmedla det teoretiska på enkla sätt ”den kunskap som jag fick när jag läste barns språkutveckling var på den nivån och det är inte på den nivån som jag presenterar för föräldrarna” (2:22). Enligt oss är det precis detta som kännetecknar en professionell kompetens, att kunna omsätta komplexa teoretiska ramverk till handling och ord som anpassas till den egna kontexten.

Kunskaper om små barn

För att arbeta med små barn överhuvudtaget är det en fördel om Språkstegaren vet något om små barns utveckling samt om hur man som vuxen kan relatera till dem. Bland informanterna fanns flera som är föräldrar med direkta erfarenheter: ”Jag har i alla fall märkt att det har hjälpt väldigt mycket att ha den erfarenheten” (2:27). I den fortsatta diskussionen om erfarenhet av små barn lyfts frågan om det är ”... bara de som har barn (som) kan arbeta med Språkstegen?”, vilket tyder på att övrig personal saknar kunskaper om hur man relaterar till små barn. Som motargument påpekas att några i personalen hade deltagit i ett tvådagarsinternat:

som X (oerfaren medarbetare) och jag gick på. Det var jättebra för då fick man verkligen inspiration kring hur man kan arbeta för att få till en bra sagostund för små barn och man får tips. [...] men, hon [den oerfarna] var inte riktigt bekväm att göra de grejerna. Det blir ett annat, man får bjuda lite mer, man får teater och spexa lite mer och alla tror jag inte känner sig bekväma med det(2:27)

Här handlar det inte enbart om erfarenhet utan kanske om personlighet och preferenser. Lindberg (2019) kommer fram till att det ofta handlar om ”eld och låga” när det gäller barnbibliotekariens kompetens, vilket kan leda till att det som är kunskapskärnan blir osynligt och svårt att beskriva, det som man ”brinner för”. Även om det är viktigt med personligt engagemang är det också viktigt att kunna identifiera sig som en medlem i en professionell grupp som utvecklar kunskap på en kollektiv nivå, det vill säga att brist på

erfarenhet av att umgås med små barn kan i viss mån kompenseras av ett professionellt och kunnigt förhållningssätt till barn.

I föregående avsnitt beskrivs literacybegreppet och forskning som visar på att barn behöver rika möjligheter att tala, lyssna, sjunga, berätta, rimma, teckna och ”läsa”. För inte så länge sedan trodde man att literacy primärt handlade om att kunna läsa och skriva och att barn inte var mogna för det före 6-7 årsålder. Men principerna bakom begreppet ”early literacy” är att det börjar vid födseln och är en social process. Denna relativt nya kunskap om barns tidiga språkutveckling bör därför genomsyra de tjänster och resurser som erbjuds till barnfamiljer, vilket enligt våra informanter oftast redan görs. Genom sin praktikförståelse verkar det vara så att Språkstegarna är införstådda med att språkutveckling är en social process som börjar mycket tidigt. Men de uttrycker att de saknar referenser till forskning som kan stärka dem i sin roll och yrkesutövning. De vet vad de gör men vet inte var den teoretiska anknytningen finns. Möjligheter att förnya de teoretiska kunskaperna kan också bidra till att utmana metoder och främja metodutveckling inom barnbiblioteket.

Kunskaper om att arrangera språkutvecklande aktiviteter

Aktiviteter som biblioteken erbjuder små barn och deras vårdnadshavare är många och varierade och säger en del om hur personalen som kollektiv arbetar med språkutveckling:

- Sång och ramsor ”jag lär både föräldrar och barn så de får vara med och öva in nya ramsor som man kan använda och sjunga för barnen tillsammans” (3:1)
- Olika varianter på sagostunder för olika åldrar, till exempel babykaféer, Fantastiska fredag, djungelgympa, med mera
- Högläsning på många olika sätt och nivåer
- Hopsättning av boklådor och språkpåsar till BHV, förskolor och familjer, ibland utifrån en logopeders ”recept”
- Rekommendationer till föräldrar om lämplig litteratur utifrån kännedom om barnlitteratur, språkutveckling och flerspråkighet
- Skapandet av familjevänliga miljöer med tillgång till leksaker och rekvisita som stimulerar språkutveckling i lekfull form och/eller förhöjer sagoberättande
- Inbjudna teaterföreställningar

I intervjuerna och i övrigt material framkommer en mängd olika språkstimulerande metoder som används i Blekinge och Kronoberg. De kan indelas i olika typer av insatser 1) Direkta och aktiva insatser riktad till barn i biblioteksmiljön, t.ex. olika varianter på sago- och musikstunder 2) Indirekta insatser i biblioteksmiljön i form av inredning, utställningar och tillgång till artefakter såsom böcker, leksaker, affischer, boksammansättningar i språkpåsar.

Grupperna beskriver välinarbetade språkstimulerande metoder, exempelvis babykaféer som är populära både bland personalen och besökarna och som de gärna bygger vidare på genom Språkstegen: ”babykaféerna har också funnits länge (...) Man kan känna att det är ett oerhört positivt och roligt projekt som man skulle vilja jobba ännu mer med... man skulle kunna ha andra träffar, språkträffar ...”(1:32). Insatserna inkluderar de som språkstegarna personligen ansvarar för t.ex. att leda sagostunder eller babykaféer, och insatser där andra aktörer bjuds in men som är utvalda i språkutvecklande syfte, t.ex. teaterföreställningar för de minsta barnen (till exempel ”I vår sånglåda”) eller meditativa sagor. Det finns också ett antal olika aktiviteter riktad till förskolegrupper och lite äldre barn såsom Djungelgympa för barn från tre år och Fantastiska fredag för barn som är hemma.

En aspekt på sagostunder är att välja böcker/berättelser som fungerar för grupper och informanterna uttrycker ett behov av att hålla sig uppdaterade, inte enbart på utgivningen utan också ”koll på vad som funkar” (2:24). Flera strategier nämndes: att läsa recensioner från Bibliotekstjänst, att testa sig fram, och att få tips från kollegor. Ett problem som nämndes var centralisering som innebär att personalen på enskilda bibliotek ”får inte samma tid att kolla böckerna som förr, (trots att) det är ändå viktigt att kämpa för kompetensen hos bibliotekarierna.” (3:48)

I intervjuerna med språkstegarna framkommer *hur* språkutveckling är inbegripen i de aktiviteter de organiserar på ett självklart sätt, till exempel, när personalen skapar förutsättningar för lustläsning genom att sätta samman högläsning med lek:

Det är egentligen att barn vill leka och då tänkte vi att man är på ett bibliotek, då kan man leka litteraturen (...) högläsning medan barnet leker, det kan faktiskt höra ihop, att man ta med sig det hem också. Fortsätt leka litteraturen hemma, läs en bok, lek det sen, läs om Bojan och tåget och bygg sedan tågbanor (...) det kan göra att man minns det man har hört (1:24).

Förutsättningar för berättelseskapande erbjuds på biblioteken genom tillgång till leksaker och andra artefakter, till exempel på aktiviteten *Lek och läs* cirkulerar ett antal ”hus” mellan olika bibliotek:

Vi har Mamma Mus ladugård och kossor och Emil och Ida och sedan har vi Bamse och Babblarna (...) så har vi ett garage, så är det lite olika fordonsböcker till och många olika fordon och gubbar (1:24).

Husen är tydligen populära hos barnen även om det inte är alltid att böckerna kommer till användning: ”sen ser vi inte jätte mycket att föräldern läser...” (1:25) kommenterar en informant i ett något besviket tonläge. Men, de språkutvecklande effekter av lek tas upp av en informant ”De leker med de här husen, alla i den åldern så de är jättesmå. Det är roligt att se hur de kan benämna alla figurerna i Bamse när de är jättesmå. Då hör man ordförrådet” (1:25).

Som syns ovan är leken en viktig aspekt av de språkstimulerande aktiviteterna, vilket också bekräftas av forskning. I inledningen till sin bok om att skapa språk och mening i förskolemiljön definierar Dahlbeck och Westlund (2018) språk som ett verktyg och vi utgår från deras definition som ett sätt att i teoretisk belysning se på vad språkstegarna redan erbjuder sina unga användare:

Språk i vid mening, är ett verktyg som vi använder för att kommunicera och förstå världen. Språk tar sig olika uttryck. Olika modersmål, olika dialekter, olika ordval och tonlägen är tillsammans med kroppsliga uttryck, rörelser och kläddval exempel på sådana uttryck. Musik, konst, dans drama – listan över språkliga uttrycksformer kan göras oändlig. Att äga förmågan att kommunicera tankar, frågor, idéer och förståelser innebär att ha makt. Språk är intimt kopplad till vår identitet. Språk finns med oss ständigt i vårt varande i världen. (Dahlbeck & Westlund, 2018:9).

Dahlbeck och Westlund utgår från semiotikforskaren Gunther Kress i sitt resonemang att det är viktigt att inte enbart ha fokus på barns inläring av skriftspråket utan att se till deras meningsskapande i olika former: i lek, i teckningar, i rörelser och så vidare. Språkutveckling innebär således att barnet kontinuerligt utvecklar sin förmåga att kommunicera.

Med Kress bredare sätt att se på språk- och kommunikationsutveckling behöver inte koppling till böcker i sig vara avgörande för att barn utvecklar sitt språk utan det är möjligheten att kommunicerar sina upplevelser och förståelser som stimulerar språkutveckling. Men böckerna kan fungera som viktiga och lätt tillgängliga verktyg som förmedlar ord och idéer och förstärks av lek och rörelse.

Kunskaper om flerspråkighet

Om flerspråkighet framkom en stor utspriddhet i intervjumaterialet när det gäller kunskaper och erfarenheter. Detta beror mestadels på att i vissa områden bor många med migrations erfarenheter och i andra områden väldigt få, vilket gör att några Språkstegare har ganska stor erfarenhet som har motiverat dem till att läsa om flerspråkighet på egen hand. Samtidigt finns en generell medvetenhet om att kunskaperna om flerspråkighet behöver spridas och fördjupas:

Man har kunskap... man har erfarenhet när man jobbar och när man, till exempel på Stadsbiblioteket träffar alla grupper för bit kommer allibop. Du har en egen erfarenhet och du får till sig saker genom nybeter och du läser själv. Men någon slags gemensam kunskap hade väl varit rätt bra. (3:25)

Återigen påpekas att kunskap finns men att det finns ett behov av att kunna förankra den inom hela gruppen, till exempel genom en gemensam utbildning. Intervjuerna visar också hur svårt det är att möta en BHV-grupp med flerspråkiga familjer, något som följande citat får illustrera:

Mångspråk tycker jag är ett dilemma. Särskilt i en BVC-grupp om det oftast är en förälder eller eventuellt två och de kan vara olika språk i en liten grupp som man träffar första gången och ska möta alla och göra sig någorlunda förstådd...det tycker jag är jättentmanande. (3:24)

I de områden där det finns många nyanlända beskriver informanterna dilemman de står inför, till exempel hur man på ett didaktiskt sätt kan tilltala en flerspråkig barngrupp. En lösning som nämns är att ha parallella sagostunder, det vill säga en Språkstegare och en arabisk talande medhjälpare ”läste en sida var av Pippi Långstrump och då kunde alla [...] förstå” (3:26).

Det som verkar vara mest problematiskt är att få kontakt med nyanlända barnfamiljer överhuvudtaget, ”jag packade väskan flera gånger men det kom aldrig några” (1:29) säger en informant om ett arrangemang som ordnades av den lokala SFI organisationen. Det påpekas att vissa skolor med ”massor av olika språk” saknar skolbibliotek och har bristfällig tillgång till folkbibliotek, det vill säga, förutsättningar för att kunna göra en insats för flerspråkiga familjer ges inte på den politiska nivån och därmed blir bibliotekets och Språkstegarnas uppdrag att nå prioriterade grupper med språkstimulerande stöd satt ur spel:

[det är] väldigt viktigt att där fanns ett bibliotek som var öppet varje dag och som inte låg inne i skolan [...] dit går inte familjerna. Det skulle behöva ligga i en familjecentral. Det har pratats om att det ska byggas en familjecentral men det är bara lösa bollar. (1:30)

Sammantaget visar intervjuerna att kompetens om flerspråkighet är ett problematiskt och utmanande område. Där biblioteken finns varierar förekomsten av nyanlända stort, det är svårt att nå vissa grupper och att det är svårt att planera för aktiviteter där barn med annat modersmål ingår i barngrupperna. När ett kompetensområde blir så här komplext har utvecklingen av en gemensam kunskapskärna än större betydelse för att känna sig trygg i sin yrkesroll.

Kunskaper om förmedling av Språkstegens koncept

Att kunna marknadsföra Språkstegen som koncept och därmed känna sig trygg i att erbjuda något värdefullt till barnfamiljerna beskrevs i intervjuerna med både entusiasm och kreativitet. Förmedling av konceptet sker på många och varierade sätt:

- Schemalagda aktiviteter där språkutveckling tas upp, vanligtvis i samband med att presentera ett antal böcker, och ”vi pratar om hur man kan stimulera och komma igång med små barns pekböcker” (3:7). Dessa aktiviteter ålders anpassas utifrån insikter och kännedom om gruppen man har framför sig
- Visning av bibliotekets olika resurser och information om verksamheter för barnfamiljer

- Via bokkassar/språkpåsar med information till föräldrar
- Information som sprids om webbplatserna för Språkstegen och Bokstart: här finns praktiska råd och tips om språkutveckling och läsning till föräldrar, forskningsartiklar om språkutveckling, inspelade föreläsningar och filmade aktiviteter

Information om språkutveckling och flerspråkighet förmedlas muntligt och i olika format och på olika språk. Språkstegen visar också och tipsar om språkstimulerande metoder som kan användas både av samarbetspartners och föräldrar. Till detta har Språkstegen ett eget ”väldigt snyggt grafiskt material” som sprids inte enbart till BHV och förskolorna utan även ”lite mer runt i staden [...] i simhallen i en liten plastbalja ligger sådana badböcker och men en inplastad Språkstegen [budskap] - 'läs lite medan ni byter om'.” (1:34). Ambitionen är att Språkstegen ska synas i vardagen överallt och idéerna om hur det skulle kunna synliggöras var vid fokusgrupperna många. Vanligtvis har någon person ansvaret för att sprida information om Språkstegen, men som en informant påpekar: ”Alla våra kollegor är ansvariga för barn- och ungdomsverksamhet, men på min arbetsplats är det jag som har huvudansvaret att förmedla ut kring Språkstegen, men alla jobbar med det” (1:5).

Utmaningar i förmedlingsarbetet består mestadels av osäkerheten kring den egna kompetensen: att inte kunna tillräckligt om språkutveckling eller barnlitteratur i samtal med föräldrar:

Jag tror ändå att det är motståndet hos mig, att jag inte känner mig helt bekvämt med att ha föräldragruppträffarna, det är att jag känner att det inte sitter riktigt, [...]. Jag har inte läst på, det är mitt eget fel. Jag skulle kunna läsa på bättre, men det blir inte av på det viset. (1:46-7)

Informanterna uttryckte också en osäkerhet kring förmedling som bottnade i att de inte visste var professionsgränserna gick, det vill säga att inte veta vad BHV tar upp med föräldrarna om språkutveckling. Detta problem tas upp mer ingående i avsnitt Tema samverkan.

Ett närbesläktat problem som togs upp var risken ”att slå in öppna dörrar”. En diskussion uppstod i en av intervjuerna där en informant tvivlade på nyttan av att ta upp språkutveckling med föräldrar:

A: Inte behöver jag [som förälder] gå till biblioteket och det ska sitta en bibliotekarie där och tala om för mig hur viktigt det är att läsa för mitt barn. Det begriper jag ... inte bara läsa utan prata med mitt barn, det begriper jag själv. (2:17)

B: Den tanken har jag också haft och sen fick jag ett uppvaknande när jag var på föräldramöte med min egen son [...] jag fick den kommentaren från en av fröknarna, det märks att ni läser för ert barn. Jag bara tänkte, men märks det så tydligt? Då måste de ha något att jämföra med. (2:18)

Diskussionen landade i att det som är självklart för en Språkstegare är inte nödvändigtvis självklart för alla andra även om många föräldrar redan har insett vikten av att läsa för sina barn. Diskussionen tog en intressant vändning ”Då är det bra om man kan luta sig tillbaka på lite forskning och säga...” det vill säga här uttrycks en önskan att kunna övertyga genom att citera en auktoritativ forskningskälla. Kommentaren är intressant för det visar på ett behov av att kunna knyta den egna professionen till forskning, en symbolisk handling som ska övertyga åhöraren om riktigheten i det man påstår.

Ytterligare en utmaning är att kunna barnlitteraturen samt forskning om den och att känna sig säker i sina rekommendationer till föräldrar:

Det kommer så fruktansvärt mycket barnlitteratur. Forskning kring det och bildspråk för att kunna lyfta fram litteratur och bilderböcker och kunna prata på en annan nivå... Jag har en baskunskap, nu vill jag förkovra mig lite till för det är ändå vår yrkeskompetens. (1:91)

Vad vill språkstegarna kunna mer om?

Mycket av det som språkstegarna vill kunna mer om sammanfaller med det de redan kan, det vill säga. de vill uppdatera och fördjupa sina kunskaper om språkutveckling, flerspråkighet, barnlitteratur och förmedling. Därtill vill de kunna mer om:

- De andra professionerna och deras sätt att arbeta (logoped, förskolepedagoger, specialpedagoger, BHV-sjuksköterskorna)
- Språkstegenkonceptet
- Organisatorisk hållbarhet
- Didaktik – det vill säga att arbeta med olika barngrupper i olika åldrar och med olika bakgrund
- Hur skillnader kan mätas efter olika insatser
- Hur man ”beställer” det vill säga hur formuleras de kompetenser som behövs på effektivare sätt

Den sista punkten i listan ovan behöver en förklaring. Språkstegarna påpekar att de saknar verktyg för att nå fram till alla grupper i samhället och de vet inte heller på vilket sätt och med vilka argument de kan påverka ledning och politiker. Det handlar om att kunna, utifrån sin egen expertis, beställa de verktyg som behövs för att kunna utföra sitt jobb på effektiva sätt. Att kunna formulera sin egen expertis och professionalitet får enligt Lindberg (2019) allt större betydelse och vi kan konstatera att en viktig aspekt av Språkstegarnas kompetens är att kunna artikulera sin expertis på en kollektiv nivå för att kunna påverka beslutsfattare. Detta är också ett problem som har lyfts i den brittiska forskningen om Bookstart där Rankin (2015) konstaterar att det är svårt att få politiker på både lokal och nationell nivå att förstå bibliotekets potential och bibliotekariens betydelse för små barns språkutveckling. Nedan exemplifierar vi vad vi menar genom de krav om delaktighet som ställs på bibliotek genom barnkonventionen men som inte alltid har förståtts på den politiska nivån.

Enligt barnrättskonventionens artikel 12, har barn rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som rör det. Barnets åsikt ska tillmätas betydelse i förhållande till ålder och mognad. Barnet ska ha möjlighet att höras antingen direkt eller genom en företrädare. I de gedigna kommentarerna till artiklarna betonas att artikel 12 handlar om delaktighetsprocesser. Delaktighet beskrivs som utgångspunkten för intensiva interaktioner mellan barn och vuxna om policyutveckling, verksamheter och åtgärder i allt som berör barn. Det ställs krav på att stater och organisationer skapar förutsättningar för alla barns rätt att uttrycka sig och utöva inflytande genom, till exempel skapandet av barnvänliga miljöer och inkluderande verksamheter. Implementeringen av artikel 12 innebär att de juridiska, politiska, sociala, ekonomiska och kulturella barriärer till delaktighet undanröjs och till detta krävs både resurser och utbildning. När Språkstegarna i intervjuerna påpekar att de har svårt att komma i kontakt med familjer med migrations erfarenheter på grund av att familjerna saknar tillgång till ett bibliotek eller familjecentral, då saknas de politiska förutsättningarna som konventionen kräver.

För att kunna utvecklas som Språkstegare i biblioteksverksamhet är det viktigt att vara medveten om den politiska miljön och hur den påverkar biblioteksverksamheten och dess samverkanspartners. I det här fallet kan det vara avgörande att Språkstegarna som professionell grupp kan använda barnkonventionen för att påtala att de saknar resurser för att kunna nå alla familjer och varje barn.

Språkstegens kunskapskärna

Finns det en gemensam kunskapskärna som uttrycker Språkstegarnas professionella expertis? Vi menar att det finns det. Vid en sammanfattning av materialet som utgörs av fokusgruppsintervjuer, facebookinlägg, styrdokument, webbplats med mera framtonar en beskrivning av vad som utgör Språkstegarnas kunskapskärna. I det empiriska materialet som i mångt och mycket utgår från vad Språkstegare gör och upplever, det vill säga i den konkreta implementeringsnivån, kan vi (och även Språkstegarna) göra

kopplingar till forskning och teoretiska begrepp. Denna forskning tar sin utgångspunkt i moderna teorier om barns språk- och kommunikationsutveckling och utgör grunden i en gemensam kunskapskärna. På en övergripande nivå syns *ett förhållningsätt till barn* som tyder på kunskap om barns villkor och utveckling och om bibliotekets uppgift i relation till barn. En Språkstegare beskriver det så här:

...en vilja att önska att barn gör upptäckter och utvecklas, men genom lust. Det är lusten och inspirationen som man hoppas ska leda till all möjlig utveckling, därav språkutveckling är en viktig, men en av alla utvecklingar. Jag tänker jättemycket på att barn ska utveckla sina olika sinnen, så jobbar vi mycket, både med bild och hörsel och rörelser, inte bara språk eller läsning (...) man vill öppna upp världen. (...) Det är det man önskar och samtidigt ska det vara en demokratisk plats, en källkritisk plats och det ska vara en mötesplats. (3:58-59)

Citatet reflekterar ett samhällsansvar för alla barn och deras utveckling med betoning på lust till lärande och den medborgerliga rätten till kulturell delaktighet. Språkutveckling ingår därmed som viktig del i barns utveckling men den är inte isolerad från övrig utveckling. I en medborgerlig syn på barn måste det också finnas utrymme för det flerspråkiga barnet, för barn som har andra villkor, erfarenheter, preferenser, åsikter och perspektiv än majoriteten. Att gemensamt dela synen på barn är viktig för språkstegaridentiteten och tas upp av en av informanterna:

Vi jobbar alla med samma barn, barnhälsovården, vi, skolan, förskolan, men på olika sätt. Det gäller att komma ihåg det. (3:38)

Barndomsforskaren Mehmoona Moosa-Mitha (2005) analyserar olika förståelser av medborgarskap och förordar en ”skillnads-centrerad” syn på barn som i stort handlar om att kunna urskilja och uppmärksamma det enskilda barnet och att betrakta alla barn oavsett förmågor som fullgoda medborgare med lika rättigheter. Hon betonar att skillnader människor emellan ska betraktas som en samhällelig tillgång snarare än ett problem, som det ofta görs till exempel när aktiviteter utformas utifrån det ”normala barnet” istället för varje barn. Hon resonerar om att ett samhälle som inkluderar varje barn blir ett bättre samhälle för alla medborgare. För att fånga Språkstegarnas kunskapskärna har vi konstruerat en modell i tre nivåer:

Implementeringsnivån är beroende av att Språkstegaren har kunskap om barns språk- och kommunikationsutveckling. Detta i sin tur innebär att barndom betraktas som något mer än steg på vägen till att bli vuxen och att barns early literacy praktiker och aktiviteter erkänns som värdefulla i sig och som uttryck för deras sätt att kommunicera.

Vi tror att Språkstegen som koncept skulle vinna på en tydligare anknytning dels till barnkonventionen och bibliotekslagen och dels till teorier om språk- och kommunikationsutveckling. På Språkstegens

webbplats finns redan ett antal begrepp som förklaras och dessa reflekterar de teoretiska utgångspunkterna för språk- och kommunikationsutveckling (se under fliken *Inspiration*). Genom tillgång till en väldefinierad kunskapskärna med tydlig teoretisk och ideologisk förankring kan Språkstegen stärkas i sin profession och i samverkan. Ytterligare ett sätt att förstärka forskningsanknytningen är att bedriva forskningscirklar där medlemmarna väljer ut, läser och diskuterar forskningsartiklar och/eller böcker på ett regelbundet sätt. De kan då luta sig på och ta spjörn emot ett välförankrat koncept när de utvecklar metoder för aktiviteter inom Språkstegen.

Referenser

- Axelsson, M. (2010). Flerspråkighetsutveckling: ett samspel mellan barn och vuxna. I K. Rydsjö, F. Hultgren, & L. Limberg (Red.), *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm/Stockholms stadsbibliotek, s. 75-102.
- Barnhälsovårdens nationella program* (2014). Tillgänglig via <https://www.rikshandboken-bhv.se/metoder--riktlinjer/barnhalsovardens-nationella-program/>
- Barnkonventionen* (1989). Tillgänglig via https://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/slutversion_unicef-bk-booklet_2018.pdf
- Bibliotekslag 2013:801*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Bookstart* (hämtad 20190992). Tillgänglig via www.booktrust.org.uk
- Björklund, E. (2010). De yngsta barns läs- och skrivhandlingar. I K. Rydsjö, F. Hultgren, & L. Limberg, (Red.), *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning om barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm/Stockholms stadsbibliotek, s. 51-74.
- Clay, M. (1975). *What did I write?* London: Heineman, Educational books.
- Collins, H. (2010). *Tacit & Explicit Knowledge*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Dahlbeck, P. & Westlund, K. (Red.) (2018). *Att skapa språk och mening: litteracitetsarbete i förskola och förskoleklass*. Lund: Studentlitteratur.
- Danermark, B. & Kullberg, C. (1999). *Samverkan – välfärdsstatens nya arbetsform*. Lund: Studentlitteratur.
- Fast, C. (2008). *Literacy: i familj, förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Fast, C. (2019). *Literacy: i familj, förskola och skola*. (Andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Fichtelius, E., Persson, C. & Enarson, E. (2019). *Demokratins skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi*. [Stockholm]: Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi.
- Hygum Espersen, H. (2016). *Evaluering af samarbejdet i projekt Bogstart. En opsøgende biblioteksindsats over for familier med før-skolebørn i udsatte boligområder*. Köpenhamn: KORA Det Nationale Institut for Kommuner og Regioners Analyse og Forskning
- Kenner, C. & Gregory, E. (2010). Becoming biliterate. I J. Larsson och J. Marsh (Red.) *The Sage Book of Early Childhood Literacy*. London: Sage, pp. 364-378.
- Kress, G. (1997). *Before writing: rethinking the paths to literacy*. London: Routledge.
- Kulturrådet (2018). *Fem pilotprojekt utforskar hembesök och möjligheter till samverkan*. Tillgänglig via https://www.bokstart.se/globalassets/fem-pilotprojekt-utforskar-hembesok-och-mojligheter-till-samverkan_web.pdf
- Lancaster, L. (2001). Staring at the page: the functions of gaze in a young child's interpretations of symbolic forms. *Journal of Early Childhood Literacy*, 1:132-52.
- Larson J. & Marsh J, (2005). *Making literacy real: theories and practices for learning and teaching*. London: Sage.

- Lindberg, J. (2019). *Barnbibliotekariers kompetens: en fokusgruppsstudie i Stockholms län*. Stockholm: Kulturförvaltningen, Region Stockholm.
- Logopedverksamheten* (2019). Region Stockholm. Tillgänglig via <https://logopeders.sll.se/vara-mottagningar> [2019-08-19].
- Lundh, A. & Michnik, K. (2014). *Samarbete mellan folkbibliotek och barnhälsovård i Sverige: en utökad kartläggning och nulägesbeskrivning*. Halmstad: Regionbibliotek Halland.
- Marsh, J. (2010). *Childhood, culture and creativity: a literature review*. Newcastle upon Tyne: Creativity, culture and education.
- Moosa- Mitha, M. (2005). A difference-centred alternative to theorization of children's citizenship rights. *Citizenship studies*, 9:4, 369-388.
- O'Hare, L. & Connolly, P. (2014). A Cluster Randomised Controlled Trial of 'Bookstart+': A Book gifting Programme, *Journal of Children's Services*, 9(1): 18-30.
- Rankin, C. (2015). Planning: organizing projects and money matters in the early years library. I C.Rankin & A. Brock. *Library services from birth to five; delivering the best*. London: Facet, s. 301-316.
- Rydsjö (2012). *Dags att höja ribban!: samverkan för små barns språkutveckling*. Halmstad: Regionbibliotek Halland.
- Slof. (2017). *Kliniska riktlinjer för logopedisk utredning av läs- och skrivsvårigheter*. Stockholm: Svenska logopedförbundet.
- Star, S. & Griesemer, J. (1989). Ecology, 'Translations' and Boundary Objects: Amateurs and Professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, 1907-39. *Social Studies of Science*. 19 (3): 387–420.
- Sulzby, E. (1985). Kindergarteners as readers and writers. I M. Farr (Red.) *Children's early writing development*. Norwood, N.J.: Ablex.
- Vårdgivarguiden (2016). *Barnhälsovårdens mål*. Stockholms läns landsting. Tillgänglig via internet: <https://www.vardgivarguiden.se/behandlingsstod/bvc/om-barnhalsovarden/om-bhv> [2019-08-19].
- Wells, G. (1986). *The meaning-makers: children learning language and using language to learn*. London: Hodder and Staughton.

Bilaga 1

Konceptbeskrivningen

Samverkan mellan olika institutioner beskrivs på Språkstegens webbplats (20190611), sammanfattat av författarna:

Förutsättningar för samverkan

- Barnhälsovården når alla barn och familjer och har kunskap om varje unik familj.
- Logopederna har djup kunskap om barns språkutveckling men har sällan utrymme att arbeta främjande. Vi sprider deras kunskap både till BHV och till bibliotekspersonal som arbetar läsfrämjande.
- Biblioteket har kunskap om läsning som praktik, har en barnvänlig tillgänglig plats för alla med böcker för varje barns behov.

Mål för samverkan

- Vi vill tillsammans bygga hållbara strukturer för små barns språkutveckling i alla kommuner i Blekinge och Kronoberg.
- Vi vill ge regionalt stöd genom utbildning, material och handledning till dem som möter barnen och deras föräldrar.
- Vi vill genom ömsesidig samverkan nyttja kompetenserna på bästa sätt.

Implementering

- Alla barn får boken *Knacka på!* vid 8-månader av barnhälsovården vid hembesök. Dialogläsning med barnet, information, motivation och riktad inbjudan till det lokala biblioteket.
- Bibliotekspersonal och BHV-sjuksköterska medverkar tillsammans i alla föräldragrupper vid ett särskilt tillfälle om språkutveckling, läsning, böcker och bibliotek.
- Bibliotek i alla kommuner erbjuder öppna program för 0-3 år.
- Alla barn får vid 18-månadersbesöket på BHV ett individanpassat samtal kring läsning och språkutveckling. Dialogläsning med barnet och presentkort på samma bok delas ut. Boken är en gåva från biblioteket där den hämtas. Detta moment kräver praktiska resurser – bokpåsar samt informationsbroschyrer ska levereras till barnfamiljerna via förskolorna
- Lokal samverkan mellan professioner i lokala Språkstegenätverk.
- BHV och bibliotek arbetar tillsammans med läsfrämjande väntrum på BHV.
- Regelbunden utbildning för personal som arbetar med Språkstegen.

Mål för Språkstegen som utvecklingsarbete (anteckningar från möte med Sara)

- Jämlikhet: det ska råda jämlikhet mellan de olika professioner som bidrar till Språkstegen
- Hållbarhet: utvecklingsarbetet ska vara hållbar, det vill säga integreras permanent i ordinarie verksamhet tvärs över de olika organisationer som ingår
- Professionsöverskridande: fokus på barnfamiljer som gemensam nämnare där varje profession bidrar med sin expertis